

УСАНОВА Л. А., кандидат філософських наук, доцент

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

УСАНОВ І. В., кандидат філософських наук, доцент

Полтавський університет економіки та торгівлі

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ: ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЇЇ НЕМИНУЧОСТІ

Суспільні трансформації передбачають зміну способу життя, що, в свою чергу, вимагає появу нових теорій і концептуальних моделей осмислення соціальних структур, суспільних взаємодій, форм їх організації. Серед різноманіття таких теорій і концептів виділяються ідеї про віртуалізацію соціальної реальності, синергетику порядку і хаосу тощо. Також важливим аспектом аналізу суспільства виступає процес глобалізації, опосередкований новими видами комунікації, які формують єдиний інформаційний простір, особливу соціальну взаємодію, що дозволяє людині побачити різноманітність форм соціальної організації, їх обумовленість різного роду чинниками – від економічних і політичних до культурних і світоглядно-етичних.

Оскільки глобалізація, безсумнівно, є чинником сучасного людського життя, то глобалістика розглядається як одна з концептуальних моделей, як набір певних методик осмислення сучасного світу, методів і технік опису і пізнання тенденцій динаміки складної глобальної соціальної взаємодії. Серед них, наприклад, системне моделювання глобальних процесів і соціальних систем Дж. Форрестера, в основі якого лежить теза про обчислюваність світу. Даний підхід передбачає використання методів природничих та інженерних наук для вивчення процесів соціальної еволюції, їх поєднання з гуманітарним методологічним інструментарієм та

розвиток методів міждисциплінарних досліджень складних соціальних систем.

Розуміння суті нового пізнавального інструментарію вимагає уточнення змісту глобалізаційних процесів, які Е. Гідденс і У. Бек визначають як інтенсифікацію соціальних відносин по всьому світу, що пов'язують віддалені одну від одної місцевості, спонукаючи їх взаємодіяти і впливати одна на іншу. У. Бек підкреслює, що виникають форми життя і діяльності, внутрішня логіка яких не мислиться вже виключно в національно-державних поняттях, глобалізація проявляється як на макросоціальному, так і мікросоціальному рівні, а тому диференціація на національне і міжнаціональне змінюється диференціацією на глобальне і локальне.

Суттєвих змін зазнає структурна диференціація світового соціального простору на центр і периферію, яка сьогодні значною мірою визначається доступністю до інформаційних ресурсів і, на відміну від традиційних її типів, характеризується динамічністю і нестабільністю. Крім того, вона не передбачає жорстких обмежень, дозволяючи індивіду, навіть перебуваючи на периферії інформаційних потоків, використовуючи власні можливості, включатися в різноманітні процеси комунікації. Тобто, ідея одноманітності й уніфікації, яка раніше асоціювалася з процесами глобалізації, змінюється принципом універсальності багатоманітності. Глобалізація стає поліцентричним процесом, не пов'язаним з певною країною, що спричиняє зміни на локальному рівні, підкреслюючи специфіку спільноти, її унікальність і культурну своєрідність.

Традиційне суспільство мало пірамідальну, ієрархічну структуру, з чітко заданим центром і вертикальним зв'язком між його елементами. Мережі сучасного суспільства пронизані горизонтальними зв'язками, являють собою безліч вузлів і гнізд, пов'язаних з іншими прямо або

опосередковано. Мережу утворюють люди, які спілкуються один з одним, діляться ідеями, інформацією й різними ресурсами, а не отримують їх з керівного центру. Зі структурної точки зору важливо те, що кожна людина у мережі є її центром і може включатися в будь-який ланцюжок взаємодії.

Мережева організація соціального середовища спонукає процеси децентралізації, що передбачають визнання існування центру скрізь, взаємообертання центру і периферії. Тобто децентралізація – це не транснаціональна забаганка чи політична маніпуляція, вона породжена логікою соціальної трансформації, змістом якої є відкритість, нестабільність, ускладнення, поліваріативність.

Принципи співвідношення усталеного і незмінного з динамічним і нестабільним розкриває синергетика, виходячи з якої, стійкі стани системи визначаються різноманітними біфуркаційними траєкторіями, які створюють можливості для варіативного, полілінійного історичного поступу. Динаміка соціальних систем включає частку невизначеності, періоди хаотичних реакцій на непередбачувані події. Різного роду кризові процеси (спричинені зовнішніми чи внутрішніми обставинами) задають точку біфуркації (віяло можливостей), яку кожне суспільство реалізовує/не реалізовує виходячи з власних можливостей, зумовлених набором різноманітних чинників.

Складність і парадоксальність таких історичних ситуацій актуалізує дослідження загальних закономірностей соціальної самоорганізації, тобто взаємовідношення соціального порядку і хаосу. Цілісне розуміння соціальних процесів, стратегічне бачення тенденцій передбачає усвідомлення зростання темпів змін соціальних, політичних та економічних процесів, які часто мають непередбачуваний характер, викликані випадковими ситуаціями і приводять до неочікуваних результатів. Ф. Фукуяма визначає світ, що стрімко ускладнюється як «нову соціальну реальність, що ґрунтується на спонтанній організації, де немає

єдиного джерела влади, але дуже великий рівень довіри взаємодіючих учасників» [1, с. 303].

Сутнісною рисою сучасного світу все очевидніше стає непрогнозованість і варіативність, тому короткотривалість планування (чи взагалі його відсутність), світоглядна обмеженість, виправдана «витоками» і традицією є загрозовою для виживання суспільства. Нелінійна динаміка систем в умовах нерівноваги вимагає пластичності, адаптаційної здатності, готовності діяти не стандартно в нестандартній ситуації. Це характеристики розвиненої соціальної системи як на макрорівні, так і на рівні окремої громади, соціальної спільноти чи громадянина. Здатність системи до самоорганізації, яка відбувається одночасно у соціальному, культурному, психологічному вимірах, а людина постає як елемент такої системи, стає маркером суспільного поступу (чи його відсутності).

Нелінійність означає, що малі за своїм масштабом події можуть породити значні наслідки, а кризові ситуації спонукати до соціальної активності і вибудови нових форм соціальної взаємодії. Україна здивувала світ своєю здатністю до самоорганізації, активної розбудови громадянського суспільства, винайдення форм відповідальної соціальної активності, серед яких волонтерство стало символом виживання держави у кризові історичні часи у ситуації не здатності центру миттєво реагувати на виклики і приймати рішення.

Важливо наголосити, що децентралізація є не просто подрібнення і розпорошення сил центральної владної вертикалі, не перетворення її на менші регіональні стовпи нагляду й покарання, як визначив би М. Фуко, а принципове зрушення смислового центру. «Місцеве самоуправління – умовно міське, відповідно до місцевих особливостей і використовуючи власні творчі можливості, воно не просто розбудовує власний регіон, а має вибудувати такий пазл свого регіону, щоб він співпадав із іншими і

викладав узгоджену картинку в спільному горизонті. Ціле існує як єдине середовище, воно не має тоталітарного репресивного апарату, але продукує моделі поведінки та образи існування, транслюючи їх для індивідуального втілення та реалізації в конкретній дійсності» [2, с. 63].

Децентралізація це не просто передача коштів чи владних повноважень. Це здатність приймати рішення, діяти відповідно до ситуації на самому локальному місці в інтересах суспільного цілого. Суспільство перестає бути монолітним, за словами Е. Тоффлера, сьогодні формується «конфігуративне суспільство, в якому тисячі меншин, багато з яких тимчасові, обертаються і утворюють нові моделі взаємодії» [3, с. 372]. Зростання активності спільнот, громад є відповіддю на формування відкритого, розмаїтого суспільства. Влада більшості трансформується у «владу меншості» (Е. Тоффлер), а владна вертикаль розмивається множиною форм економічної, культурної, громадянської активності, здатних до самоорганізації і самоуправління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фукуяма Ф. Великий разрыв / пер. с англ. А. В. Александровой. М. : ООО «Издательство АСТ», 2004. 474 с.
2. Усанов І. Система і мережа: зміна технологій управління. *Філософські обрії*. 2017. Вип. 38. С. 61–69.
3. Тоффлер Е. Третя хвиля / пер. з англ. А. Євса. К. : Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.